

Fecr Yayınları: 829

KUR'AN KURAL VE HAYAT

Prof. Dr. Celal KIRCA

© FCR YAYIN REKLAM BİLGİSAYAR SAN. ve TİC. LTD. ŞTİ.
(Sertifika no: 13178)

Mizanpaj ve Kapak
FCR

Baskı ve Cilt
NY MATBAACILIK YAYINCILIK
KAĞITÇILIK TİC. VE SAN. LTD. ŞTİ.
Ostim OSB Mh. 1250 Cd. No: 24 Yenimahalle/ANKARA
Tel: (0533) 591 86 17 (Sertifika no: 50732)

1. Baskı: Haziran 2024

ISBN: 978-625-6602-82-3

FCR YAYIN REKLAM BİLGİSAYAR SANAYİ ve TİC. LTD. ŞTİ.
Hacı Bayram Mah. Boyacılar Sk. No: 14/1
Ulus-Altındağ/ANKARA • Tel: (0312) 310 08 60
Web: www.fcr.com.tr • e-mail: fcr@fcr.com.tr

KUR'AN KURAL VE HAYAT

Prof. Dr. Celal KIRCA

Ankara 2024

Prof. Dr. Celal KIRCA

Celal Kırca, 1945 yılında Giresun, Espiye/Cibril'de doğdu. İlk tahsilini Cibril İlkokulunda yaptı (1957). İstanbul İmam-Hatip Okulunu bitirdi (1960-1967). Aynı yıl İstanbul Yüksek İslâm Enstitüsüne girdi ve 1971 yılında mezun oldu. 1969 yılında fark imtihanlarını vererek Pertevniyal Lisesini bitirdi ve aynı yıl İstanbul Üniversitesi Edebiyat Fakültesine kaydoldu. Öğrencilik yıllarında *Tohum*, *Tarla* dergilerinde çalıştı. Yüksek İslâm Enstitüsünden mezun olduktan sonra Ordu Merkez Ortaokulu Din Bilgisi öğretmenliğine atandı (1971). Daha sonra Ordu İmam-Hatip Lisesi Meslek Dersleri öğretmenliğine tayin edildi (1973). Gökölü İmam-Hatip Lisesi Müdürlüğü görevinde bulundu (1976-1977). Açılan imtihanları kazanarak Kayseri Yüksek İslâm Enstitüsüne tefsir asistanı olarak atandı (1977). *İlmî Tefsir Hareketi* adlı tezini hazırladı ve anılan enstitüye öğretim üyesi olarak tayin edildi (1981). *Kur'ân-ı Kerîm ve Modern İlimler* adıyla basılan bu tezle doktor unvanını aldı (1984). Sırasıyla 1985'de yardımcı doçent, 1988'de doçent, 1994'te profesör oldu. Araştırmalarda bulunmak üzere İngiltere'ye gitti (1995). İki dönem dekan yardımcılığı (1994-2000), Üniversite Genel Sekreter Vekilliği (1999-2000) ve iki dönem dekanlık görevinde bulundu (2000-2006). Erciyes Üniversitesi Vakfı Yönetim Kurulu Üyeliği ve Başkan Yardımcılığı, İlahiyat Bilimleri Araştırma Vakfı Kurucu Üyeliği ve Başkanlığı, *Bilimnâme Dergisi*'ni yayın hayatına kazandırma gibi birçok sosyal faaliyetler içinde yer aldı. 2012 yılında emekli oldu.

Çalışmaları

1. *Kur'ân-ı Kerîm ve Modern İlimler*, Marifet Yayınları, İstanbul 1981 (2. Baskı Marifet Yayınları, İstanbul 1993).
2. *Kur'ân-ı Kerîm ve Fen Bilimleri*, Marifet Yayınları, İstanbul 1984 (2. Baskı 1989; 3. baskı, 1994; 4. baskı, 1997; 5. baskı, 2005. 4 baskısı da Marifet Yayınları tarafından yapılmıştır).
3. *Kur'ân-ı Kerîm Ansiklopedisi*, Tercüman Gazetesi, İstanbul 1988 (Müşterek).
4. *Sahabîler Ansiklopedisi*, Tercüman Gazetesi, İstanbul 1989 (Müşterek).
5. *Evlîyalar Ansiklopedisi*, Tercüman Gazetesi, İstanbul 1990 (Müşterek).

6. *İlimler ve Yorumlar Açısından Kur'ân'a Yönelişler*, Tuğra Yayınları, İstanbul 1993 (2. Baskı Marifet Yayınları, İstanbul 2009; 3. baskı Fecr Yayınları, Ankara 2021).
  7. *Tefsir Usûlü Ders Notları*, Kayseri 1993.
  8. *Kur'ân ve İnsan*, Marifet Yayınları, İstanbul 1995 (2. Baskı Fecr Yayınları, Ankara 2022).
  9. *Kur'ân ve Bilim*, Marifet Yayınları, İstanbul 1996 (2. Baskı Marifet Yayınları, İstanbul 1997, 3. Baskı Fecr Yayınları, Ankara 2023).
  10. *İslâmî Kavramlar*, Sema Yazar Gençlik Vakfı Yayını, Ankara 1999 (Müşterek).
  11. *Hayatın İçinde Hayatla Birlikte Kur'ân'ı Anlama*, Marifet Yayınları, İstanbul 2010 (2. Baskı Anadolu Ay Yayınları, Ankara 2019).
  12. *İlmî, Fikrî ve Dinî Konuşmalar*, Kayseri 2010.
  13. *Bir Arada Yaşama Ahlakı*, Türkiye Diyanet Vakfı yayınları, Ankara 2015 (Müşterek).
  14. *Bir Nesle Mensubiyetin Hikâyesi: Anılar ve Düşünceler*, Kimlik Yayınları, Kayseri 2017 (2. Baskı, Çamlıca Yayınları, İstanbul 2018).
  15. *Cibril-Espiye Anılara Yolculuk*, Kimlik Yayınları, Kayseri 2017 (2. Baskı Kimlik Yayınları, Kayseri 2019).
  16. *Kur'an ve Sosyal Hayatımız*, Fecr Yayınları, Ankara 2018.
  17. *Din Eğitiminiz Anılar-Sorunlar-Düşünceler*, Çamlıca Yayınları, İstanbul 2020.
  18. *Bir Neslin Mazideki İzleri Portreler*, Çamlıca Yayınları, İstanbul 2021.
  19. *Unutulmamış Anıların İz Düşümü*, Kimlik Yayınları, Kayseri 2021.
  20. *Kur'an ve Güncel Dinî Meselelerimiz*, Fecr Yayınları, Ankara 2021.
  21. *Din Anlayışımız Sorunlar-Düşünceler*, Fecr Yayınları, Ankara 2022.
  22. *Anlayıştan Davranışa Dinî Hayatımız*, Fecr Yayınları, Ankara 2023.
  23. *İlme Adanmış Ömürler -Anılara Yolculuk-* Fecr Yayınları, Ankara 2023.
  24. *Tefsir Yazıları Anlama Sorunlarına Dair Düşünceler*, Marmara Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Yayınları, İstanbul 2023.
- Ayrıca yayımlanmış birçok makale, tebliğ ve ansiklopedi maddeleri bulunmaktadır.

İÇİNDEKİLER

Ön Söz	9
Kur'an Müslümana Nasıl Bir Davranış Öneriyor?	13
Hangisi Doğru: Kurallı Hayat mı Yoksa Kuralsız Hayat mı?	18
Hayat Tarzımız İslam'ı Ne Kadar Yansıtıyor?	23
Kur'an'la Barışık mıyız?	28
Kur'an ve İki Müslüman Tipi	33
Kur'an İyiliği Nasıl Tanımlıyor?	38
"Öz"ünü Kaybeden Dindarlık	42
Ahlak Olmadan Dindarlık Olur mu?	47
Allah'tan Utanmak	52
Allah'ı Unut(ma)mak	57
"Allah Rızası"nı Amaç Edin(me)mek	61
Müslüman Onurunu Nasıl Korur?	67
İnsan "Eşref-i Mahlukat" mı?	72
Müslüman 'Hâdî'ye mi Muhtaç Yoksa 'Mehdi'ye mi?	77
Bir Zorluğa Karşı İki Kolaylık	82
Kur'an Bize Adab-ı Muaşereteye Dair Ne Söylüyor?	86
Seyahat Ayetleri Bize Ne Mesaj Veriyor?	90
Bakara Kıssası ya da "İpe Un Sermek"	96
İktisadi Hayat Kur'an ve Müslümanlar	101
Açlık Kur'an ve Ziraat	106
Kur'an Üslup ve Mantık	111
Sünnet Bize Ne İfade Ediyor?	117
Dinî İlimlerde Bir Gelecek Tasavvuru Oluşturulabilir Mi?	122
Müslüman ve Zaman	128
Merhamet Kadın ve Savaş	134
Kıtıl Düello Pusu ve Ahlak	138
Hariciliğin Çağdaş Yansımaları	143
Bir Durum Analizi: Düşünürlerin Düşünceleri	148
Bilim Kur'an ve Ölümden Sonra Dirilme	155

Cennete Vâris Olmak İsteyenler -----	160
Yeryüzüne de Vâris Olabildiler mi? -----	160
“Hazcılık” ya da Din’den Özgürleşme Temayülü-----	164
Anlama Tenkit ve Taassup -----	170
Öğüde İhtiyaç Duymak ya da Duymamak-----	176
“Bilim Ahlakı” mı Yoksa Bilim İnsanının Ahlakı mı? -----	182

ÖN SÖZ

İnsan, sosyal ve kültürel niteliklere sahip tek canlıdır. Dolayısıyla seçme hürriyetine sahiptir. Sosyal bir varlık olarak insanı diğer canlılardan ayıran en önemli özelliği de onun bu niteliğidir. Nitekim onun bir yanda sempati, sevgi, saygı, anlayış, ihsan, merhamet, onur, tevazu, affetme, adalet gibi olumlu; diğer yanda ise antipati, kibir, kin, nefret, haset, gurur, öç alma gibi olumsuz duygulara sahip olduğu bilinmektedir. İnsanın, sahip olduğu bu ve benzeri yüzlerce olumlu ve olumsuz duygularının yanında ayrıca akıl, irade ve vicdan gibi yetileri de mevcuttur. Bu yetileri sayesinde insan, “insan olma” potansiyeline sahiptir.

İnsan, eşi, işi, aşu ve dinini seçebilir ama anne babası, akrabası, cinsiyeti ve ırkını seçemez. Çoğu kere komşusunu ve iş arkadaşını da seçemez. İnsan, bu kadar fitri yetilere sahip olsa da fitratı gereği asla yalnız yaşayamaz ve daima birine ihtiyaç duyar. Bu ihtiyaç onun için doğumundan ölümüne kadar değişmeyen bir olgudur. Doğumunda annesine muhtaç olduğu kadar, hayatında ve ölümünde de birilerine muhtaçtır. Şayet bir insan, yalnız yaşıyorsa bu yalnızlık, mecburiyetten kaynaklanan bir durumdur, yoksa fitratın gereği olan bir yaşama tarzı değildir.

Yalnızlık, istenilen ve arzu edilen bir durum değildir. Arzu edilen, birlikte ve bir arada yaşamadır. Ne var ki insan, seçtiği veya seçemediği kişilerle birlikte, bir mekânda, bir ortamda, bir yörede veya bir ülkede yaşamak zorunda kalabilmektedir. Fakat bu zorunluluk, insanların aynı düşünce, aynı fikir, aynı inanç ve aynı kültür içinde olmalarını gerektirmemektedir. Her insanın fitri yetisi, bilgi birikimi ve tecrübesi eşit olmadığı için düşünce ve inançları da aynı değildir. Bu nedenle insanoğlu, birlikte yaşamının kurallarını ve ilkelerini belirleme çabası içinde olmuş, dolayısıyla birlikte yaşamının getirdiği sorunları asgari düzeyde tutmayı amaçlamış ve bir ölçüde de bunu başarmıştır. Nitekim

yapılan gözlemlerden, önerilen ilke ve kuralların insanın fitri yapısına, toplumsal dinamiklere ve dinî kurallara göre tanzim edildiğinde birlikte yaşama şansının arttığı; aksi durumlarda ise azaldığı müşahade edilmektedir. Bunun farkında ve bilincinde olan insanlar, kurallı bir hayatın hem kendileri hem de toplumun huzuru ve mutluluğu için gerekli olduğunu; kuralsız bir hayatın ise hem kendileri hem de toplum için kaos, anarşi, huzursuzluk, mutsuzluk ve umutsuzluk olduğunu kavramışlar ve bu nedenle de “En kötü kural, kuralsızlıktan iyidir.” sözünü, kendileri için rehber edinmişlerdir. Trafik kuralları bunun en güzel örneğidir.

Müslümana rehberlik edecek ve onun Müslümanca yaşamasını sağlayacak kurallar ise Kur'an ve sünnette yer almakta, bu nedenle Kur'an, normları; sünnet de formları belirlemektedir. Kur'an'da yer alan kurallar, Müslümanlar tarafından öğrenilip içselleştirildiği dönemlerde birlikte yaşamının ana unsurları olurken, günümüzde maalesef etkinliğini büyük ölçüde yitirmiş bulunmaktadır. Bunun da nedeni, bu ilke ve kuralların yeterince bilinmemesi; bilenlerin de bu kuralları, yeterince içselleştirememiş ve bilinç hâline dönüştürememiş olmasıdır. Zira ilgi olmayınca bilgi, bilgi olmayınca da bilinç oluşmamakta ve bilinç hâline dönüştürülmemiş bir bilginin eyleme dönüşme ve alışkanlık hâline gelme şansı da bulunmamakta; dolayısıyla birlikte yaşamaya katkımız da yeterli olmamaktadır. Bu nedenle birlikte yaşamının bilgi boyutunu oluşturan ahlak ve hukuk kurallarını öncelikle bilmemiz, daha sonra da bunları içselleştirmemiz ve uygulamamız gerekmektedir. Fakat bu kuralın günümüzde yeterince uygulanmadığı ve işlevselliğini büyük ölçüde yitirdiği görülmektedir.

Bunun elbette ki birçok sebebi mevcuttur. Bunlar arasında en dikkat çeken, genelde insanların, özellikle de “yeni neslin, kültürel evrime maruz kalması, dolayısıyla değer yargıları, dünya görüşleri ve kültürel normlarının değişmiş olmasıdır. Zira önceki nesiller, yaşam mücadelesi ile meşgulken bu yeni nesil, zevk vaatlerinin, sürekli üretilen ve sonu gelmeyen suni ihtiyaçların pe-

şinden koşmakla meşgul olmuşlar” ve bu nedenle de din, ahlak, etik gibi toplumsal kuralları, arzu ve isteklerine engel olarak görmüşlerdir. Zira bu zihniyet, “Her arzunu tatmin et, her zevki tat.” ilkesini benimsemekte, nefsin arzu ve isteklerini engelleyen her şeye de karşı durmaktadır.

Kur’an, bunu “hevasını ilah edinmek” olarak açıklar. “Hevasını ilah edinmek” ise insanın, din tarafından öngörülen kurallı bir hayatı terk ederek nefsinin istek ve arzularına göre bir hayat yaşamasını ifade eder. Zira her insan, Allah’a kulluk etmekle yükümlüdür. Bu, kul olmanın bir gereğidir. Çünkü hiçbir insan, kendi kendini var etmemiştir. Bu nedenle insan, Yaratıcısı’na teşekkür borçludur ve bunun adı da kulluktur. Ne var ki insanoğlu, çoğu kere nefsinin arzu ve isteklerine uymayı tercih etmekte, dolayısıyla kulluktan uzak bir hayata yönelebilmektedir. Nefsin arzu ve isteklerine uymamak ve onlarla mücadele etmek ise o kadar da kolay değil, hatta çok zordur. Zor olduğu içindir ki Hz. Peygamber, “Mücahit, nefsiyle cihad eden kimsedir.” deme ihtiyacı hissetmiş ve nefse mücadeleyi de “büyük cihad” olarak açıklamıştır. Özellikle egosu yüksek, benmerkezci ve narsist kişi için nefsleriyle mücadele etmek çok daha zordur.

Bir reklamda söylenen “Kontrolsüz güç, güç değildir.” sözü, nefis için de geçerlidir. Bu nedenle nefsin kontrol edilmesi gerekir. Zira her arzunun yerine getirildiği sınırsız bir hürriyet söz konusu değildir. Gerçek hürriyet, kurallı hürriyettir ve o da bir başkasının hürriyet sınırına kadardır. Bu nedenle nefsi bu yönde eğitmek gerekmektedir. “Nefs terbiyesi” denilen şey de budur. Bu da ancak bilgiye ve bilince dayalı bir eğitim ve kurallı bir hayat ile mümkündür. Zira eğitilmemiş bir nefis, akla lokomotif olur ve onu peşinden sürükler. Olması gereken, aklın, lokomotif; nefsin/duyguların ise katar olmasıdır. Bunu başarabilenler, ancak nefslerine kul olmazlar, diğer bir ifade ile nefslerini ilah edinmezler.

Bu nedenle günümüzde hedonist, egoist ve konformist anlayışların yoğun baskısı ve etkisi altında kalan insan, bir tercihle

karşı karşıyadır: Ya kuralsız, ilkesiz, sorumsuz bir hayat vadeden hedonizm ya da kurallı, ilkeli ve sorumlu bir hayat vadeden din tercih edilecektir. Müslüman, hayatını yaşarken her ne kadar hedonizm, egoizm ve konformizmin etkisinde kalsa ve bunun etkisini derinden hissetse de kendini bu etkilerden ve getireceği yanlışlıklardan da korumak zorundadır. Ne var ki yaşanan gerçeklik, bunun aksini gösteren örneklerle doludur. Nitekim günümüzde yeni neslin hasbilkitten gittikçe uzaklaşıp hesabılığa meyiletmesi, tüketim ekonomisinin etkisiyle israfa dalması, kimi Müslümanın da “masa, kasa ve nisa” konularında imtihanı kaybetmesi, bunun en bariz örnekleri arasında yer alır. Bu nedenle bu konulara Kur'an perspektifinden bakıp kurallı bir hayatın nasıl olması gerektiğine dair görüş ve düşünceleri ihtiva eden eserlere ihtiyaç bulunmaktadır. Nitekim *Kur'an Kural ve Hayat* isimli bu kitap, söz konusu bu amaca yönelik yazılan ve yayımlanan yazıların bir araya getirilmesiyle oluşturulmuş olup daha önce yayımlanmış olan *Kur'an ve Güncel Dinî Meselelerimiz*, *Din Anlayışımız/Sorunlar-Düşünceler ve Anlayıştan Davranışa Dinî Hayatımız* isimli eserlerin de bir devamı mahiyetindedir. Dolayısıyla diğer kitaplar gibi bu kitabın da okuyucularına bir bakış açısı kazandıracakını umuyorum.

Sonuç olarak bu umudumun gerçekleşmesine kitabı yayımlayarak vesile oldukları için değerli öğrencim Tuncer Namlı'ya, Fecr Yayınları editörü Hüseyin Nazlıyıldın'a, son okumasını yapan Rufi Tiryaki'ye ve ayrıca emeklerini esirgemeyen yayınevinin tüm çalışanlarına en içten şükranlarımı sunuyorum.

Celal KIRCA
Kayseri 2024

KUR'AN MÜSLÜMANA NASIL BİR DAVRANIŞ ÖNERİYOR?

Bir arada ve toplu olarak yaşamak zorunda olan insanların, çoğu kez metot farklılıkları, eskileri körü körüne taklit; olguları ve olayları aynı ölçüde anlayamama; anlayış ve idrak farklılığı; başkalarına hükmetme arzusu; bencillik, kıskançlık ve başkaları aleyhine menfaat sağlama gibi sebepler yüzünden birbirleriyle tartıştıkları, hatta kavga ettikleri görülüyor. Bu nedenle İslam'ın, insanın iyiden, güzelden ve gerçeklerden sapma yönleri olarak tanımlayacağımız bu tarafını, doğruya, güzele ve gerçeğe yönlendirmek için birtakım prensipler getirdiği ve bu prensiplere uyulduğu ölçüde insanın daha huzurlu olacağını ifade ettiği biliyor. Bu prensipler arasında, kaba ve katı olmamak; nazik, ki-bar ve hoşgörülü olmak önemli bir konuma sahip bulunuyor. Zira sosyal ilişkilerde esas olan, insanlara kaba ve katı davranmamak, sert konuşmamak ve düşmanca bir tavır takınmamaktır. Bu ilkenin İslam'daki konumu, fıkhi tabirle bir ruhsat değil, azimettir. Zira Hz. Peygamber'in tutum ve davranışlarını öven ayette, *"Allah'ın rahmeti sebebiyledir ki sen onlara yumuşak davrandın. Eğer kaba ve katı yürekli olsaydın, onlar çevrenden dağılır giderdi."*¹ deniliyor.

Bu ayet, bir taraftan Hz. Peygamber'in tutum ve davranışlarını överken, diğer taraftan da inananlara bir mesaj veriyor. Diğer bir ifade ile Allah Teala, inananlara "Hz. Peygamber, insanlara kaba ve katı davranmadı, yumuşak davrandı, böylece çevresindeki insanları dağıtmadı; siz de öyle davranın ve çevrenizdeki insanları dağıtacak davranışlarda bulunmayın." mesajını veriyor. Ayrıca Kur'an'da yer alan *"İyilikle kötülük bir olmaz. Sen, kötülüğü iyilikle savuştur."*² ; *"İyilikler, kötülükleri giderir."*³; *"Kullarına söyle,*

---

¹ Âl-i İmrân, 3/159.

² Fussilet, 41/34.

³ Hûd, 11/114.

en güzel sözü söylesinler. Çünkü şeytan, aralarına girer. Zira şeytan, insanın apaçık düşmanıdır."⁴ ayetlerinin de bu mesajı desteklediği; "Fıravun'a gidin, çünkü o azdı. Ona yumuşak söz söyleyin, belki öğüt alır veya korkar."⁵ ayetinin de bu ilkeye işaret ettiği görülüyor.

Böyle bir davranış, insana değer verildiğini veya düşmanca bir tavır takılmadığını göstermektedir. Böyle bir davranışın ise insana güven telkin ettiği; zekât ve sadaka gibi yardımların da bu duyguyu beslediği biliniyor. Nitekim Kur'an'da, zekât verilecek kişilerden birinin, "müellefe-i kulûb"⁶ olarak zikredilmesinin de bu duyguya yapılan bir atıf olduğu anlaşılıyor. Dolayısıyla insanın, kendi isteği ile güven duymadığı ve kalbinin ısınmadığı bir dine inanması söz konusu olmuyor. Zira iman, "güven duygusu içinde tasdik etmek" anlamına geliyor.⁷ İmanın zıddı ise tekziptir, tekzip de yalanlamadır. Bu nedenle yalanla imanın bir arada bulunması söz konusu olmuyor. Nitekim "Ey iman edenler! Yapmayacağınız şeyi niçin söylüyorsunuz. Yapmayacağınız şeyleri söylemek, Allah katında öfkeye sebep olan bir davranıştır."⁸ ayeti de bir Müslümanın, yapmayacağı/yapamayacağı şeyleri vaad etmesini veya gerçeğe uymayan söz ve davranışlarda bulunmasını kınıyor. Bu nedenle Müslümanın yalan konuşmaması, en önemli kişilik özellikleri arasında yer alıyor. Nitekim Hz. Peygamber'in de bir Müslümanın beşerî zaafı dolayısıyla günah işleyebileceğini, fakat yalan konuşamayacağını ifade ettiği, rivayette yer alıyor. Dolayısıyla İslam, Müslümandan doğru ve dürüst olmasını istiyor.

İnsanların, anlaştığı konular kadar, anlaşamadığı konular da olacaktır. Bu tabii bir durumdur. Ancak insanların, tartışmayı sürdürmek yerine, mevcut ortak noktaların bulunup onlar üye-

⁴ İsrâ, 17/53.

⁵ Tâhâ, 20/43-44.

⁶ Tevbe, 9/60.

⁷ Mustafa Sinanoğlu, "İman", *TDV İslâm Ansiklopedisi*, İstanbul 2000, 22/212-214.

⁸ Saff, 61/2-3.

rinde bir uzlaşmaya varmasının, daha doğru bir davranış olduğu da biliniyor. Zira aksi bir tutum, insanların antipatisini kazanmaya sebep oluyor. Antipati de nefreti doğuruyor. Bu nedenle sosyal ilişkilerde esas olan ve olması gereken de nefret değil, sevgidir. Hz. Peygamber, inanmayan amcası Ebû Tâlib'e karşı iyi tavır takınır ve onu ziyaret ederdi. Hatta Hz. Peygamber'in en büyük arzusu, onun Müslüman olmasıydı. Ama amcası, buna rağmen Müslüman olmadan ölmüştü. Allah Teala bu arzuyu şöyle ifade eder:

*“Ey Muhammed! Sen, sevdiğini doğru yola iletemezsin, fakat Allah, dilediğini doğru yola iletir.”*⁹ Bu ayet, Hz. Peygamber'in, aynı zamanda amcasına karşı duyduğu sevgiyi de ifade etmektedir. Bu nedenle realitede olanı anlamadan ve varlığını kabul etmeden idealde ve uzakta olanı anlamamız ve ona ulaşmamız mümkün gözükmemektedir. İnsanları çelişkiye ve çatışmaya sürükleyen de bu gerçeğin iyi anlaşılmamış olmasıdır.

Bunun için insanı, tanımak ve layık olduğu yere oturtmak gerekir. İnsan ki ne bir melek ne de bir şeytandır. Her nedense sevdiğimiz insanları oldukları gibi değil de olmaları gerektiği gibi düşünür ve onları zihin planında âdeta melekleştiririz. Sevmediğimiz insanları da şeytanlaştırırız. Bu, insana özgü bir özelliktir. Zira insan, iyilikle kötülük, günahla sevap, aydınlıkla karanlık, imanla imansızlık, ümitle korku arasında zikzaklar çizerek yaşayan bir varlıktır. Tevbe ve af kapısı bunun için vardır ve daima açıktır. İslam'ın amacı da insanın, iyiliklerden, güzelliklerden, doğrudan, haktan ve adaletten yana tavır almasıdır.

İslam, Allah'ın dinin adıdır ve bu da “kurtuluşa ermek, boyun eğmek, teslim olmak; teslim etmek, vermek; barış yapmak” demektir. Bu nedenle Müslümanın, barış içinde olması ve bunun için çaba göstermesi gerekmektedir. Bu çabanın adı da cihaddır. Cihad ise “Güç ve gayret sarf etmek, bir işi başarmak için elinden gelen bütün imkânları kullanmaktır.” İslami literatürde ise “dinî

⁹ Kasas, 28/56.

emirleri öğrenip ona göre yaşamak ve başkalarına öğretmek, iyiliği emredip kötülükten sakındırmaya çalışmak, İslam'ı tebliğ, nefse ve dış düşmanlara karşı mücadele vermek" şeklindeki genel ve kapsamlı bir anlama sahiptir. Ayrıca bir fıkıh terimi olarak, Müslüman olmayanlarla savaşmak; tasavvufta ise nefsi emmareyi yenme çabası içinde olmak anlamlarında da kullanılmaktadır.¹⁰ Dolayısıyla cihad, sadece savaştan ibaret değildir. Zira Kur'an'da sadece savaşı ifade eden temel kavram, "kıtal"dır. Bu da fertler arasında değil, sosyal gruplar arasında hukuk kurallarına göre yapılan silahlı mücadelenin adıdır. Her durumda fertler arasında yapılan kıtal ise yasaktır, ancak savaş haricinde hukukun belli kurallar ve ilkeler içinde kalarak verdiği kararlar buna dâhil değildir.

Bu nedenle cihadın en iyi yolu, Kur'an'la cihad etmektir. Bu, Hz. Peygamber'e verilen bir emirdir, dolayısıyla bütün Müslümanları da kapsamaktadır. "*Kâfirlere sakın boyun eğme, elindeki Kur'an ile (gerçeği anlatmak için onlara) bütün gücünle çalış/cihad et.*"¹¹ ayeti bunu ifade etmektedir. Nitekim Hz. Peygamber de bu emrin gereğini yerine getirmiş, Kur'an'la cihad etmiş, gerektiğinde de savaşmıştır. Ancak onun bu savaşı, fertlere karşı değil, İslam'ı engelleyen sosyal ve egemen güçlere karşı olmuştur. Savaş sona erdikten sonra da o, fertlerden affını, merhametini ve şefkatini asla esirgememiştir. Mekke'nin fethinde gösterdiği tavır bunun en güzel örneğidir.

Ne var ki günümüzde şefkat, merhamet ve hoşgörüden uzak kaba ve katı davranışların gittikçe yaygınlaştığı ve bunun da İslam adına yapıldığı müşahede edilmektedir. Bu durumu bir bilim adamı olarak gözlemleyen psikiyatrist Kemal Sayar'ın şu tespiti, önemli bir davranış sorununa işaret etmektedir: "Kaba saba, saldırgan, kavgacı bir dindarlık tarzıyla tanışıyoruz. Din, insanı

¹⁰ Ahmet Özel-Bekir Topaloğlu, "Cihad", *TDV İslam Ansiklopedisi*, İstanbul 1993, 7/527-534.

¹¹ Furkân, 25/52.

inceltmek ve yüreğine merhamet koymak içindir. Dinin nefsinin eğitemediği kişi için din, bir oyuncaktır, kendi huzursuzluğunu dış dünyaya yansıtma biçimidir. Bir kişiyi bile ikna edemedikleri gibi, binlercesini insanlıktan soğuturlar. 'Müjdeleyiniz, korkutmayınız.' ilahî hitabını asla dikkate almazlar. Varsa yoksa kendi nefleri, kendi haklılıklarıdır mesele. Sadece dalaşla var olurlar. Cenab-ı Mevla, kalplerine izan ve merhamet koysun, niyazım odur." Bize gereken de bu duaya âmin demektir.